

המכון הישראלי לדמוקרטיה

דוח שנתי 2019

תוכן העניינים

- 4 דבר נשיא המכון ויו"ר הוועד המנהל
- 6 שומרים על הדמוקרטיה הישראלית: יעדים ומודל פעולה
- 8 קמפיין הבחירות
- 10 מגילת העצמאות
- 12 הכלכלה הישראלית
- 14 החברה הישראלית
- 18 מוסדות ומשטר
- 20 העם היהודי בישראל ובתפוצות
- 22 מדד הדמוקרטיה הישראלית 2019
- 24 המועצה המייעצת הבינלאומית
- 25 המכון במספרים
- 26 העושים במלאכה
- 28 שותפים לעשייה
- 30 דוחות כספיים

דבר נשיא המכון ויו"ר הוועד המנהל

ישראל לחשיבה מחודשת בכל הקשור לכהונת נבחרים בזמן שימוע ותחת כתבי אישום. כן יידרשו מתווים לטיפול מערכתי בתופעות השחיתות ולהגנה על גורמי אכיפת החוק. גם אנו במכון הישראלי לדמוקרטיה משקיעים בכך מאמצים מחקריים ונגיש את המלצותינו למקבלי ההחלטות.

אל מול האתגרים הללו שינסנו מותניים וקידמנו כמה מהלכים חשובים לחיזוק הדמוקרטיה הישראלית. מאמצינו התמקדו בשני אפיקים: האחד תוכני - ריכוז המלצות המדיניות שלנו בתחומים השונים בחוברות תוכן תמציתיות שהועברו לנציגי המפלגות לטובת שילובן במצעים. כן העברנו חומרי מחקר, קיימנו פגישות והצגנו תובנות לכל מפלגה או מועמד שפנו אלינו וביקשו העמקה בנושא מסוים. בהובלת ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, עמיתה בכירה במכון, סיענו לצוות ועדת הבחירות המרכזית והעומד בראשה, השופט חנן מלצר, לשמור על הליך בחירות הוגן ונקי. האפיק השני היה תקשורת - הגברנו מאוד את נוכחות חוקרי המכון באמצעי התקשורת ובעיתונות. כמו כן, בסיוע שותפים רבים וטובים מהארץ ומחו"ל השקנו קמפיין א-מפלגתי להדגשת החשיבות שבשמירה על עצמאות הרשות השופטת, חיזוק שלטון החוק והגנה על מוסדותיה הדמוקרטיים של המדינה.

הדוח שלפניכם מציג את ההישגים וההצלחות שלנו בשנה זו ואת פעולותינו העיקריות. כך, תוכלו לקרוא בדוח על המהלך המחקרי שהתחלנו בו לפני שלוש שנים והוביל לעלייה הדרגתית של ישראל במדד "עושים עסקים" של הבנק העולמי; על התהליך המרשים שאנו מובילים בשיתוף כמה משרדי ממשלה, ארגון OECD ועוד שותפים,

אנו גאים להגיש לעיונכם את הדוח השנתי של פעילות המכון הישראלי לדמוקרטיה לשנת 2019. השנה החולפת הייתה מאתגרת מאוד בכל הקשור לחוסנה של הדמוקרטיה הישראלית ובה בעת מוצלחת ומרובת הישגים למכון הישראלי לדמוקרטיה.

השנה גם אנחנו, כמו החברה הישראלית כולה, היינו עדים מקרוב להכרח של מוסדותיה הדמוקרטיים של ישראל לתפקד תחת משברים מבית. ראשית - משבר המשילות. שיטת הבחירות, ובאופן ממוקד יותר שיטת הרכבת הממשלה, כשלה בתרגום בחירת האזרחים בקלפי להכרעה ברורה שבסופה קמה ממשלה מתפקדת הזוכה באמון הכנסת. התוצאה של משבר זה היא כהונה מתמשכת של ממשלת מעבר. במצב זה רפורמות אינן מקודמות, ובחודשים האחרונים מדינת ישראל אף מתנהלת ללא תקציב. המכון הישראלי לדמוקרטיה מקדם כבר שנים רבות שורת צעדים לתיקון השיטה, ובמרכזם "חוק המפלגה הגדולה", שמטרתו להחזיר לשיטה את כוח ההכרעה שחסר בה כל כך. אנו מקווים שנוצרה כעת שעת כושר ליישום ההמלצות, ושבשנה הקרובה נוכל לראות את חברי הכנסת מובילים את התיקונים הנדרשים.

שנית - משבר שלטון החוק. החלטת היועץ המשפטי לממשלה להגיש שלושה כתבי אישום חמורים נגד ראש הממשלה, בהמשך להמלצת המשטרה וגורמי המקצוע בפרקליטות המדינה, מעמידה את ראש הממשלה במצב של ניגוד עניינים חריף. יוזמות החקיקה להחלשת שומרי הסף, להפרת האיזון בין הרשויות ולפגיעה בבית המשפט העליון נהפכו מיוזמות של גורמי קצה למשימה שיש לה אוזן קשבת בשלטון המרכזי. כבר כעת ברור כי לאחר תקופה זו תידרש מדינת

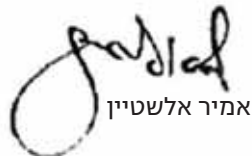
הבולטים ביותר היום בעולם. פרופ' ששינסקי הוא הישראלי היחיד ברשימה.

עמית בכיר אחר שלנו, פרופ' יובל פלדמן, זכה השנה בפרס היוקרתי "פרס מיכאל ברונר". פרופ' פלדמן, מומחה עולמי לשחיתות ולכלכלה התנהגותית, מוביל במכון את העיסוק בכלכלה התנהגותית ובמשמעויותיה עבור רשויות המדינה.

מנהלת התוכנית ליחסי יהודים-ערבים, ד"ר נסרין חדאד חאג'-יחיא, נבחרה על ידי עיתון גלובס לאחת מארבעים הצעירים המבטיחים של ישראל לשנת 2019. פועלה במכון מציב אותנו בשורה הראשונה של הגורמים המסייעים לממשלה לצמצם את הפערים בין יהודים לערבים בישראל.

אנו מודים לכל שותפינו לעשייה, ורבים הם. אנו מקווים כי השנה תוקם ממשלה אשר תציב לעצמה כמטרה את חיזוק מוסדותיה הדמוקרטיים של ישראל. לאחר למעלה משבעים שנות עצמאות, הגיעה העת שנשקיע את המאמצים הראויים בביצור חוסנו הפנימי. זהו רכיב הכרחי גם בשמירה על ביטחוננו הלאומי. צוות המכון, בהובלתנו, יוסיף לעמוד בחוד החנית של הניסיונות לספק תשתית מחקרית מעמיקה ומצינית למקבלי ההחלטות בישראל.

יחנן פלסנר

אמיר אלשטיין

שמטרתנו להביא את מדינת ישראל למקום טוב יותר בהיערכותה למשבר האקלים עד שנת 2050. עוד תוכלו להתבשר על מהלך שצובר כעת תאוצה, ובסופו, כך אנו מקווים, הממשלה תסתמך יותר על רגולציה עצמית המבוססת על אמון ותצהירים ופחות על בירוקרטיה מסורבלת ומכבידה. בד בבד עם העשייה המגוונת כלפי חוץ, השלמנו השנה גם כמה מהלכים חשובים בתוך המכון. בשיח עם כלל העובדים והמחלקות, ובתמיכה של מערך ייעוץ ארגוני-מקצועי, רעננו את חזון המכון ויעדיו וניהלנו תהליך שיתופי לגיבוש ערכי המכון. ערכים אלו עומדים לנגד עינינו בהתנהלותנו השוטפת בתוך המכון ועם שותפים מחוצה לו, בגיוס כוח אדם, בהחלטה על מחקרים וביצועם ובכל צעד אחר שאנו נוקטים.

נוסף על כך, ערכנו שינוי משמעותי בהנהלת המכון - החל משנה זו מכהנת פרופ' קרנית פלוג, לשעבר נגידת בנק ישראל, כסגנית נשיא למחקר במקום פרופ' ידידיה שטרן, שמכהן כעת כעמית בכיר. גיוסה של פרופ' פלוג, שתשמש גם עמיתה בכירה ע"ש ויליאם דוידסון למדיניות כלכלית, התאפשר הודות לשותפות יוצאת דופן עם קרן דוידסון מדטרויט. בחירתה של קרנית מסמלת את החשיבות הרבה שאנו מייחסים לנושאים של ממשל, כלכלה וחברה במימוש שליחותנו.

דוח זה הוא גם הזדמנות להתגאות בכמה מעמיתינו שזכו בפרסים או בציון מיוחד לשבח בשנה החולפת: פרופ' איתן ששינסקי, עמית בכיר במכון ומהכלכלנים המובילים בעולם, נכלל בספרו החשוב של חתן פרס נובל רוברט סולו, המתעד את עשייתם ופועלם של תשעים הכלכלנים

שומרים על הדמוקרטיה הישראלית

המכון הישראלי לדמוקרטיה מתמודד עם האתגרים הגדולים של הדמוקרטיה הישראלית בארבעה תחומים מרכזיים:

ביטחון	חברה	זהות	משילות
איום קיומי ביטחוני מתמיד, על שלל מופעיו, מערער את המחויבות של ההנהגה והחברה לשלטון החוק ולזכויות אדם.	מגמות של התבדלות, אפליה והדרה של קבוצות בחברה הישראלית מאיימות על לכידותה וחוסנה וכן על מחויבותה לערכים המהותיים של הדמוקרטיה.	המתח בין הזהות הפרטיקולרית של המדינה כמדינה יהודית לבין היסודות האוניברסליים בזהותה כדמוקרטיה מחריף את השסעים בחברה ומערער את הלגיטימיות של ישראל כמדינת לאום דמוקרטית.	בעיות מבנה ותפקוד מתמשכות במערכות השלטון והמשק מערערות את יציבות הממשל ומסכנות את יכולתה של ישראל להתמודד עם אתגרי חוץ ופנים מהותיים.

במענה לאתגרים אלו הציב לעצמו המכון הישראלי לדמוקרטיה שלושה יעדי-על:

חברה	ממשל וכלכלה	ערכים ומשטר
טיפוח שותפות וגיבוש מנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים	שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק	חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינת לאום יהודית ודמוקרטית

מודל פעולה

המכון הישראלי לדמוקרטיה פועל לעיצוב מדיניות וחקיקה ולהעשרת השיח הציבורי מתוך תפיסה ממלכתית אימפלטית של טובת הכלל בישראל. לשיטת הפעולה של המכון לקידום יעדיו ארבעה שלבים:

1. ניתוח האתגר על בסיס מיפוי המצב הקיים והיועצות עם שותפי הטמעה בממשל
2. עריכת מחקרים
3. גיבוש המלצות ישימות להתמודדות עם האתגר
4. הפצת המלצות לקהלי היעד הרלוונטיים

במכון פועלים חמישה מרכזי מחקר ופעולה

המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

- ביצור מוסדותיה וערכיה הדמוקרטיים של המדינה, בדגש על היסודות ההומניסטיים של היהדות והיסודות הליברליים של הציונות;
- פיתוח דרכים לשילוב הערבים אזרחי ישראל בחברה ובמשק מתוך הכרה בייחודם;
- טיפוח מכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית.

המרכז לממשל וכלכלה

- קידום רפורמות לחיזוק הדמוקרטיה הפרלמנטרית ולשיפור וייעול ההתנהלות של המערכת הפוליטית;
- צמצום הפערים וחיזוק הביטחון הכלכלי של כלל העובדים באמצעות קידום רפורמות במערכת יחסי העבודה והתאמתן לשוק העבודה העכשווי;
- קידום רפורמות לשיפור ההתנהלות של המגזר הציבורי, להפחתת הנטל הרגולטורי, לטיוב הרגולציה הקיימת ולצמצום ממדי השחיתות.

המרכז לביטחון ודמוקרטיה

התנויית דרכים להתמודדות יעילה עם איומים ביטחוניים בד בבד עם שמירה על קיומה של חברה פתוחה, השומרת על זכויות האדם ושלטון החוק.

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

- איסוף, ניתוח, הצגה והנגשה של נתונים אמפיריים על עמדות הציבור בישראל בנושאים רלוונטיים לעבודת המכון;
- סיוע לתוכניות השונות של המכון לעצב ולהוציא לפועל מחקרים אמפיריים בנושאי חברה ומדינה.

המרכז ללאום, דת ומדינה

- הסדרת היחסים בין יהדות לדמוקרטיה ובין דת למדינה;
- חידוש התשתית הרעיונית לציונות יהודית-דמוקרטית;
- פיתוח דרכים לשילוב החרדים בחברה ובמשק מתוך הכרה בייחודם;
- טיפוח מכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית.

כנס "בוחרים לחשוב" בשיתוף עם בית יגאל אלון והמכינות הקדם צבאיות רא"ל (מיל") משה בוגי יעלון (כחול לבן), שר הביטחון לשעבר

ח"כ אביגדור ליברמן (יור"ר ישראל ביתנו) ויוחנן פלסטר, נשיא המכון

כנס הפקת לקחים בעקבות מערכת הבחירות של אפריל | מימין לשמאל: עו"ד דין ליבנה, יועמ"ש ועדת הבחירות המרכזית, השופט חנן מלצר, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, מנהלת התוכנית לדמוקרטיה בעידן המידע, עו"ד גור בליי, יועמ"ש ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת

כנס "מדברים בחירות" עם בית הספר התיכון שליד האוניברסיטה | ח"כ יור ברקת (הליכוד)

קמפיין הבחירות

התיקונים הנדרשים בשיטת הממשל, החשיבות של הסדרת היחסים בין הרשויות בישראל בהסכמה רחבה ככל האפשר, תוכנית למאבק בשחיתות, הסדרים בתחום הדת והמדינה, תוכנית מקיפה לשילוב חרדים, המלצות לשילוב ערבים ועוד.

לקראת הבחירות קיימנו גם כנסים גדולים בהשתתפות חניכי המכינות הקדם צבאיות ותלמידי תיכון ליד"ה בירושלים. בכנסים אלו שוחחנו עם ראשי מפלגות ומועמדים מכל קצות הקשת הפוליטית על הנושאים שעל סדר היום, והם אפשרו דיון מעמיק על בסיס נתונים ועובדות, שפעמים רבות נעדרים מהשיח התקשורתי.

כאשר הכנסת פיזרה את עצמה בפעם השנייה ומערכת הבחירות של אפריל 2019 יצאה לדרך, הרגשנו כי האתגר העומד לפתחנו שונה. על הפרק עמדה סכנה אמיתית לדמוקרטיה ולמוסדותיה, כפי שאנו תופסים

שנת 2019 החלה כשנת בחירות לאחר שבשלהי דצמבר 2018 התפזרה הכנסת ה-20. איש לא שיער שמערכות הבחירות יתפרשו על פני השנה כולה ואף יגלשו לשנת 2020 - לאחר שראש הממשלה בנימין נתניהו לא הצליח להרכיב ממשלה ובמקום להשיב את המנדט לנשיא הוביל את החוק לפיזור הכנסת ה-21; ובמערכת הבחירות השנייה של שנת 2019 כשלו גם נתניהו וגם חבר הכנסת בני גנץ, יו"ר כחול לבן, במשימה של הרכבת קואליציה.

המכון הישראלי לדמוקרטיה נערך לבחירות הכלליות מייד עם ההכרזה עליהן ופרסם שמונה חוברות תוכן ממוקדות ותמציתיות שמכילות את מרב המלצות המדיניות שלנו בנושאים שעל סדר היום. החוברות הוצעו כבסיס לכתיבת מצעים, לניסוח עמדות והכנה לראיונות בכלי התקשורת לראשי המפלגות, לכותבי המצעים ולמועמדים לכנסת מכל הרשימות. נוסף על כך, מומחי המכון תדרכו אותם בנושאים השונים -

כנס "מדברים בחירות" עם בית הספר התיכון שלייד האוניברסיטה | מימין לשמאל: חברי הכנסת יעקב מרגי (ש"ס), מיכל רוזין (העבודה גשר-מרץ), אוסאמה סעדי (הרשימה המשותפת), אלעזר שטרן (כחול לבן), וארנון מאיר, מנהל מערך היישום במכון

שולחן עגול בנושא החברה הערבית בישראל והבחירות הארציות | ח"כ יוסף ג'בארין (הרשימה המשותפת)

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | מימין לשמאל: אמיר אלשטיין, יו"ר הוועד המנהל של המכון, ח"כ בני גנץ (יור"ר כחול לבן), יוחנן מלסר, נשיא המכון, ח"כ מיקי חיימוביץ' (כחול לבן)

תוצאות מערכות הבחירות של שנת 2019, שהובילו לכישלון הניסיונות להרכבת ממשלה, חשפו את מה שאנו טוענים כבר שנים אחדות: השיטה הפרלמנטרית טובה לישראל, אך יש לקדם בה תיקונים שיחזירו למערכת הפוליטית את כוח ההכרעה - בחירות צריכות להסתיים בממשלה מכהנת ובכנסת מתפקדת. לכן ערכנו פגישות עם גורמים במערכת הפוליטית והצגנו בהן את השינויים הנדרשים לתפיסתנו: כיצד להחזיר את ישראל למצב שבו בבחירות מתמודדות שתי מפלגות מצרפיות גדולות שיכולות שתיהן לקיים קואליציה שיש להן בה גרעין מרכזי של שליטה. השינויים הדרושים אינם גדולים, אך הם מחייבים את המערכת הפוליטית להתנתק מהאינטרס הפוליטי הצר והמיידי, להציב במרכז את טובת החברה הישראלית והמדינה ולהוביל באומץ ובהסכמה רחבה את תיקוני החקיקה. אנו תקווה שבשנה הקרובה נראה את הכנסת צועדת בכיוון זה.

אותם - המתקפות על גורמי אכיפת החוק, היוזמות להחלשת בית המשפט ולפגיעה בעצמאותו והניסיון לשנות את החוק ולהעניק חסינות כמעט אוטומטית לחברי הכנסת. כל אלה הניעו אותנו לצאת לקמפיין רחב היקף שהמסר שלו היה "כן להסדרת היחסים בין הרשויות, לא לריסוק בית המשפט". הקמפיין, שלווח בהפצה של מחקרים וסקרי דעת קהל מטעם המכון, זכה לתגובות חיוביות מאוד בקרב קהל היעד. אנו מקווים שלקמפיין זה גם הייתה השפעה כלשהי על התבטאויותיו של ראש הממשלה בכמה הזדמנויות בחודשים האחרונים בעניין האמון הרב שהוא רוחש למערכת המשפט ולשופטים המכהנים בה.

נוסף על כך, בהובלת ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר פעלנו מול ועדת הבחירות המרכזית על מנת לטייב את הליכי הבחירות ולחזק את המאמצים להבטיח את טוהר הבחירות.

כנס "בוחרים לחשוב" בשיתוף עם בית יגאל אלון והמכינות הקדם-צבאיות | מימין לשמאל: ח"כ עודד פורר (ישראל ביתנו), ח"כ קרן ברק (הליכוד), ח"כ חילי טרופר (כחול לבן), ח"כ משה ארבל (ש"ס)

כנס "דמוקרטיה תחת לחץ" בשיתוף עם מכון ברוקינגס ח"כ מרב מיכאלי (העבודה גשר-מרץ)

שולחן עגול בנושא החברה הערבית בישראל והבחירות הארציות ח"כ אורנה ברביבאי (כחול לבן), ח"כ לשעבר שלי יחימוביץ' (העבודה גשר)

מגילת העצמאות

פרופ' עמיחי כהן, עמית בכיר במכון ולשעבר דיקן הפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו, הוביל לצד המשנה לשעבר לנשיאת בית המשפט העליון, השופט אליקים רובינשטיין, צוות משפטיים שגיבש נוסח מתוקן לחוק. נוסח זה הוגש לראשי המפלגות ולמועמדים לכנסת.

בד בבד, חברנו לבינה - התנועה ליהדות חברתית ול"ידיעות ספרים" והוצאנו לאור את הספר "מגילת העצמאות עם תלמוד ישראלי", פרויקט רחב היקף בעריכת העיתונאי דב אלבוים, שמטרתו להפוך את מגילת העצמאות למסמך חי ומתפתח. בספר מאוגדים מאמרים רבים שנכתבו על ידי נשים וגברים מכל גוני הקשת הפוליטית ומרחבי החברה הישראלית, המבקשים להעניק משמעויות פרשניות לטקסט של מגילת העצמאות. הספר מאפשר ללמוד את מגילת העצמאות

אחד החוקים הסמליים והמשמעותיים ביותר שחוקקה הכנסת ה-20 הוא חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי. לצערנו, החוק בנוסחו הסופי אינו מדגיש את מחויבותה של המדינה לשילוב של ערכי היסוד "יהודית ודמוקרטית" ואף מתעלם ממגילת העצמאות, ששימשה עד כה מסמך מכונן ומצפן לחוקה עתידית של מדינת ישראל. אישור החוק עורר מחאה ציבורית נרחבת בהובלת בכירים מהעדה הדרוזית, שהרגישה נפגעת מהחוק. במחאה השתתפו גם גופים אזרחיים רבים אשר כמונו ציפו שמדינת ישראל תאשרר את מחויבותה לערכי היסוד שלה ולקיום שוויון בין אזרחיה, ללא הבדל דת, גזע או מין.

כחלק מהרצון להחזיר את מגילת העצמאות למרכז הבמה ולחדש את המחויבות לערכיה, נקטנו פעולות אחדות בשני מישורים עיקריים:

כנס "בוחרים לחשוב" בשיתוף עם בית יגאל אלון והמכינות הקדם-צבאיות נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין

הסופר והפובליציסט עודה בשאראת בכנס בנושא מגילת העצמאות והמחלוקות בחברה הישראלית

כנס בנושא מגילת העצמאות והמחלוקות בחברה הישראלית | פרופ' רות גביזון והשוטב (בדימוס) פרופ' אהרן ברק, לשעבר נשיא בית המשפט העליון

ולהעמיק בה, משל הייתה עוד ספר בארון הספרים העשיר שלנו. אנו מקווים שיהיה לו מקום בבתים רבים בישראל ובעולם היהודי. לרגל השקת הספר קיימנו כנסים אחדים שהשתתפו בהם פוליטיקאים ומובילי דעה. בכנסים אלו שאלנו, בין השאר, אם מגילת העצמאות יכולה הייתה להיכתב בישראל של שנת 2019; אילו לקחים ניתן ללמוד ממנה וליישם במציאות של ימינו; ובעיקר - מה על כולנו לעשות כדי להשיב את המגילה אל מקומה הראוי במרכז השיח, כמצפן ערכי של אזרחי מדינת ישראל ומחוקקה.

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | שאול מרדור, ראש אגף תקציבים במשרד האוצר, פרופ' קרנית פלוג, סגנית נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה

שולחן עגול בנושא השימוש בהצהרות ככלי להקלה ברגולציה ולייעולה | דפנה אבירם ניצן, מנהלת המרכז לממשל וכלכלה במכון, עו"ד מאיר לוי, המשנה ליועמ"ש (כלכלי)

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | שירה גרינברג, הכלכלנית הראשית במשרד האוצר, פרופ' יוג'ין קנדל, יו"ר הכנס

הכלכלה הישראלית

מהלך מוצלח נוסף שהחל גם הוא בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה הוא מעבר של משרדי הממשלה לנוקטית רגולציה "רכה" - רגולציה שמבוססת על אמון, באמצעות שימוש בהצהרות או תצהירים - במקום על רגולציה בירוקרטית. בעקבות פרסום מחקר שכותרתו "השימוש בהצהרות ככלי להקלה בנטל הרגולציה ולייעולה" קיימנו שולחן עגול שבו השתתפו עו"ד מאיר לוי, משנה ליועץ המשפטי לממשלה (כלכלי), עמיחי פישר, ראש אגף בכיר מדיניות רגולציה במשרד ראש הממשלה, וחיה מונדרוביץ, מנהלת אגף בכיר רישוי עסקים במשרד הפנים. הדיונים הובילו ליוזמות אחדות, בין היתר ברשות המיסים, במשרד הפנים ובעיריית ירושלים, שמטרתן להרחיב את השימוש בהצהרות במקום ברגולציה; בחודש נובמבר התחלנו גם במחקר המשך בשיתוף משרד המשפטים. בשנה הבאה אנו מקווים לראות התרחבות של המגמה והפיכתה לנורמה מקובלת.

בעולם כולו, וגם בישראל, מתמודדים עם משבר האקלים. לכן ראינו חשיבות גדולה בהיענות ליוזמת המשרד להגנת הסביבה, שפנה אלינו בבקשה לשמש גורם מתכלל בתוכנית בין-משרדית ובין-מגזרית רחבה -

המכון הישראלי לדמוקרטיה שם לו למטרה לעסוק באתגרי הכלכלה בישראל: לשפר את התפקוד והיעילות של המשק, לחזק אותו ולהכינו לאתגרים של המאה ה-21; להגדיל את שוויון ההזדמנויות של כלל האוכלוסיות ולהגביר את האמון בשיטה הדמוקרטית, לרווחת הכלל והפרט.

בשנת 2019 עלתה ישראל בדירוג במדד "עושים עסקים" של הבנק העולמי בשנה השנייה ברציפות. בכך הושלמה עלייה של 19 מקומות לאחר כמה שנים רצופות של ירידה. פעילות המכון תרמה תרומה חשובה לעלייה זו. כבר בשנת 2016 זיהינו את הידרדרותה של ישראל במדד והזמנו את נציג הבנק העולמי לנאום בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה ולסייע לנו בחשיבה כיצד לשפר את מעמדה של ישראל בדירוג. קבוצת עבודה שהקמנו בעקבות הכנס, שבה היו חברים נציגי כלל משרדי הממשלה הרלוונטיים, הגדירה את התחומים שנדרש בהם שיפור. כוח משימה בין-משרדי בהובלת החשב הכללי רוני חזקיהו קיבל על עצמו את האתגר, ושורת הצעדים שיושמו אכן הביאה לעלייה של ישראל בדירוג. לעלייה זו תהיה השפעה ישירה על השקעות זרות בישראל ובעקבות זאת על הכלכלה בכלל. אנו פועלים להשלמת צעדים נוספים שימשיכו את מגמת השיפור.

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | חיים הורביץ וד"ר רוד שלו-הורביץ

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה
נגיד בנק ישראל, פרופ' אמיר ירון

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | מימין לשמאל: רוני חזקיהו, החשב הכללי במשרד האוצר, פרופ' אבי שמחון, ראש המועצה הלאומית לכלכלה

לקראת סוף השנה, בצל היציאה למערכת בחירות שלישית בתוך שנה, התקיים כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה, הכנס הכלכלי-חברתי המוביל בישראל זה שלושה עשורים. מטבע הדברים, דיוני הכנס התמקדו באתגר הכלכלי הצפוי למדינת ישראל לנוכח העובדה שאין בה ממשלה מתפקדת באופן מלא זמן ארוך כל כך, ובאסטרטגיה הנדרשת לטווח הבינוני והארוך. כך למשל דנו באתגר העלאת הפריזון כמפתח לצמצום בפערי ההכנסה; בהקלה בנטל הרגולטורי; בהיערכות שוק העבודה והביטוח הלאומי להזדקנות האוכלוסייה ובמשבר בשוק הפנסיוני. כיו"ר הכנס שימש פרופ' יוג'ין קנדל מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומנכ"ל Start-Up Nation Central; כן השתתפו בכנס פרופ' אמיר ירון, נגיד בנק ישראל; שאול מרידור, הממונה על התקציבים במשרד האוצר; פרופ' אבי שמחון, ראש המועצה הלאומית לכלכלה; רוני חזקיהו, החשב הכללי במשרד האוצר; שרגא ברוש, נשיא התאחדות התעשיינים; חבר הכנסת בני גנץ, יו"ר כחול לבן; חברת הכנסת גילה גמליאל, השרה לשוויון חברתי; חברת הכנסת מירב כהן; ורבים אחרים.

"ישראל 2050". לצד עוד שותפים, מכון השל ונציגות מארגון OECD, אנו מגבשים חזון ויעדים למעבר לכלכלה דלת זיהום ומשגשגת עד שנת 2050. התוכנית מתמקדת בתחומים אחדים: תחבורה, אנרגיה, בינוי ועירוניות ותעשייה ופסולת. לאורך השנה התקיימו פגישות של קבוצות עבודה על מנת לגבש מתווה להמלצות בכל אחד מן התחומים. אבני הדרך לקידום התוכנית הממשלתית הוצגו בכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה בדצמבר 2019, בדיון בהשתתפות מנכ"לי משרדי הממשלה: גיא סמט מהמשרד להגנת הסביבה; קרן טרנר ממשרד התחבורה; שי רינסקי ממשרד הכלכלה והתעשייה; ואודי אדירי ממשרד האנרגיה. בשנת 2020 נפעל להפיכת ההמלצות להחלטות ממשלה.

יזמה של המכון, בשיתוף פעולה עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד העבודה והרווחה, סיעה בפתיחתם לציבור של מאגרי מידע בנושא שוק העבודה. המטרה היא טיוב המחקר והלמידה בתחום, על מנת לתת מענה לכשלים בשוק העבודה הנוכחי ולאפשר היערכות טובה יותר לשוק העבודה העתידי.

כנס בנושא החברה הערבית בישראל והבחירות הארציות | נסרין חדאד חאג' יחיא, מנהלת התוכנית ליחסי יהודים-ערבים במכון

שולחן עגול "חרדים לצה"ל": חוק הגיוס ושירות חרדים בצבא | ד"ר עידית שפרן-גיתלמן, חוקרת בתוכנית לביטחון ודמוקרטיה, הרב חנוך רגזינסקי, ארגון שח"ר

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה, פאנל בנושא היערכות הביטוח הלאומי להזדקנות האוכלוסייה פרופ' איתן ששינסקי, עמית בכיר במכון, אלון מסר, סגן ראש אגף תקציבים במשרד האוצר

החברה הישראלית

בשיתוף פעולה עם משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ועם קרן פורטלנד התחלנו השנה בכתיבת תוכנית-אב לשילוב נשים ערביות בתעסוקה. תחילה נערכו ניתוח כמותי ואיכותי של החסמים בשילובן של נשים ערביות וניתוח של המאפיינים הייחודיים לכל קבוצה באוכלוסייה זו, בהתחשב גם בהבדלים גאוגרפיים. במרוצת השנה התקיימו פגישות של ועדת ההיגוי של התוכנית, שבה חברים נציגי משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, משרד הכלכלה, יד הנדיב, עמותת סיכוי, חברת אלפאנר, מכון אהרן למדיניות כלכלית ויזמים ואנשי תעשייה. במפגש האחרון של ועדת ההיגוי דיווחו נציגי המשרדים על שורת המלצות שכבר הוטמנו בעבודתם. בשנה הבאה נקדם כתיבה משותפת של עקרונות לטייטה של החלטת המשך להחלטת הממשלה 922.

מאמץ אחר לשילוב אוכלוסיות מתמקד בשירות הציבורי. לשם כך חברנו לנציבות שירות המדינה וקיימנו יחד יום עיון לממוני גיוון תעסוקתי במשרדי הממשלה, שבו עסקנו בחסמים ובכלים לשילוב חרדים וערבים בשירות הציבורי. חוקרי המכון הציגו לפני ממוני הגיוון את עבודותיהם ואת תובנותיהם בכל הנוגע לשילוב אוכלוסיות מגוונות בשירות המדינה. גם כאן, נגבש עקרונות לטייטת החלטת ממשלה בנושא יעדי גיוון בשירות המדינה.

הגיוון החברתי הוא מיתרונותיה הלא-מנוצלים של החברה הישראלית. כך, מדינת ישראל טרם הצליחה למצות את הפוטנציאל שבשילוב החברה הערבית והחברה החרדית בשוק העבודה, בכלכלה ובחברה. חוקרי התוכניות של המכון הישראלי לדמוקרטיה שוקדים על מחקרים בתחומי הדיוור, החינוך ושוק העבודה על מנת לקדם חשיבה שתוביל לגיבוש מדיניות שתסייע להקל את שילוב האוכלוסיות האלה וליצור חברה ישראלית שוויונית ומשגשגת יותר.

תעסוקה ושוק העבודה

לצד המחקר המאומץ שנעשה במכון מתוך מחשבה לסייע למדינת ישראל להתכונן לשוק העבודה העתידי בהיבטים השונים, ובראשם מערכות החינוך וההכשרות המקצועיות, הבנו שאתגר חשוב לא פחות הוא הצורך לשלב אוכלוסיות מגוונות בשוק העבודה. שילוב זה קריטי הן להגדלת הפריון והן לצמצום היקפי העוני והפגרים החברתיים. ילדים בישראל זכאים לקבל הזדמנות שווה בלי קשר למקום מגוריהם או להשתייכות הדתית או העדתית שלהם.

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | ג'ידא רינאוי זועבי, מנהלת מרכז אינג'אז

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה
ח"כ מירב כהן (כחול לבן)

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | מימין לשמאל: ממובילי מחאת הנוער בנושא האקלים מור כץ ומאי גליקסברג, ויקטור וייס, מרכז השל לקיימות

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | פרופ' יפה זילברשץ, יו"ר הות"ת, השרה גילה גמליאל (ליכוד), המשרד לשוויון חברתי

חברה אזרחית

במסגרת הרחבת שיתופי הפעולה עם ארגוני חברה אזרחית וגופי תקשורת בחברה הערבית, ולנוכח האלימות הגואה בחברה זו, קיימנו בחודש נובמבר יום עיון בשיתוף עם אתר החדשות המוביל בערבית "בוקרא" על הדרכים להתמודדות עם האלימות. בכנס השתתפו נציגי משטרת ישראל בראשות ניצב ג'מאל חרוש, ראש המנהלת לשיפור שירותי המשטרה ביישובים הערביים, מנהיגי חברה אזרחית, אנשי דת, חינוך ותקשורת והנהגה מקומית בחברה הערבית. בכנס דנו בדרכים לשפר את האמון והיחסים של הציבור הערבי עם משטרת ישראל ובצעדים הנדרשים בתוך החברה הערבית להתמודדות עם האלימות.

שוק תעסוקה מגוון יפגיש באופן מוגבר בין אוכלוסיות שונות. לצד היתרונות הברורים שיש במפגשים כאלה, הם עשויים לייצר גם אתגרים חברתיים. מחקר שהשלמנו השנה עוסק בדיוק בכך: המלצות כיצד לנהל מרחבי עבודה משותפים ליהודים וערבים. ראשית, המחקר מצא שנדרשת פעולה אקטיבית משותפת הן של המדינה והן של המעסיקים על מנת להרחיב את מרחבי העבודה המשותפים ולטייב אותם. שנית, המחקר ממליץ למעסיקים להכיר בצרכים השונים של האוכלוסיות, למשל בכל הקשור למועדים וחגים, ולהקפיד על תנאי שכר וקידום שווים. כן המחקר קורא למדינה לסייע בהכשרות ייעודיות, באיתור עובדים ובשיפור מערכת החינוך בחברה הערבית. המלצות המחקר אומצו על ידי מיזם קולקטיב אימפקט - השותפות לקידום תעסוקה בחברה הערבית, שהצטרף למאמץ ליישומן של המלצות מול מקבלי ההחלטות.

שולחן עגול "חרדים לצה"ל": חוק הגיוס ושירות חרדים בצבא | יוליה איתן, ראש מינהל תעסוקה של אוכלוסיות מיוחדות בזרוע העבודה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים

פרופ' יובל אלבשן בדיון בשולחן העגול של המכון

שולחן עגול "חרדים לצה"ל": חוק הגיוס ושירות חרדים בצבא | ח"כ נפתלי בנט (הימין החדש), שר הביטחון, ח"כ אלוף (מיל') יאיר גולן (המחנה הדמוקרטי)

דיון, חינוך והשכלה גבוהה

היכן החרדים מעדיפים לגור - בערים נפרדות או בערים ובשכונות מעורבות? מחקר מקיף שערכנו סוקר מגמות ושינויים בשוק הדיור החרדי. המחקר מלמד על מגמה הולכת וגוברת של חרדים לרכוש דירות בפריפריה, ולפיכך ממפה את החסמים שיש להסיר על מנת לוודא שילוב נכון שלהם בסביבת המגורים ובשוק התעסוקה לאור שינויים אלו. בחודש יוני הצגנו את המחקר בדיון שבו השתתפו נציגים של משרדי הממשלה הרלוונטיים: האוצר, השיכון, החינוך והעבודה והרווחה. הצגנו את המחקר גם ללמ"ס, בנק ישראל והמועצה הלאומית לכלכלה.

אשר לחינוך החרדי, הושלם חיבור מקיף ראשון העוסק בחינוך החרדי בישראל בהובלת ד"ר גלעד מלאך. בצד מחקר זה נכתבת בימים אלו במכון תוכנית לשיפור ההכנה של בוגרי מערכת החינוך החרדית לשוק העבודה המודרני. התוכנית עוסקת בהכשרות מורים, ספרי לימוד, הערכה, פיקוח ועוד. עוד בטרם פרסום הועברה טיוטת ההמלצות לאגף תקציבים במשרד האוצר ולמשרד החינוך על מנת להטמיע את הערותיהם.

נוסף על כך, כתבנו השנה מסמך מדיניות ליישום תוכנית החומש לשילוב חרדים באקדמיה. המסמך מנתח את הסיבות להאטה בשילוב באקדמיה ומציע המלצות הנוגעות למלגות, לימודים בקמפוסים כלליים, מניעת נשירה ועוד. התוכנית קודמה במל"ג בזכות שיתוף פעולה הדוק עם משרדי האוצר והמשפטים והתאחדות הסטודנטים.

השנה יצא לאור זו השנה הרביעית "שנתון החברה החרדית בישראל". שנתון זה הפך להיות מקור מידע מרכזי עבור משרדי ממשלה וגורמי תקשורת ומחקר.

בדצמבר השקנו בשולחן עגול את ספרו של פרופ' ראסם ח'מאיסי, "תכנון ופיתוח היישובים הערביים בישראל: תפיסה חדשה להיערכות הרשויות המקומיות והמדינה". הספר סוקר את הרפורמה בתכנון, רישוי ובנייה שנכנסה לתוקף בשנים האחרונות ובוחן את החסמים ואת רמת מוכנותם של היישובים הערביים לרפורמה זו. הספר מנסח המלצות להתאמת הרפורמה לצרכים ולמאפיינים של היישובים הערביים.

השנה גם הוספנו ללוות את משרד החינוך ביישום תוכנית שכתבנו בנושא החינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית. המלצותינו נכנסו גם לתוכנית הלימודים של מכללות להוראה בקורסים העוסקים בחינוך הבלתי פורמלי.

הרמטכ"ל לשעבר ויו"ר כחול לבן, ח"כ בני גנץ

כנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה | מימין לשמאל: דפנה אבירם ניצן, מנהלת המרכז לכלכלה וממשל במכון, פרופ' קרנית פלוג, סגנית נשיא המכון, פרופ' יפה זילברשץ, יו"ר הו"ת

שולחן עגול "מדינה נורמלית שאינה נורמלית": העשור השמיני למצב החירום בישראל | רב ניצב (בדימוס) רוני אלשיך, מפכ"ל המשטרה לשעבר, פרופ' עמיחי כהן, מנהל התוכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה, ד"ר לילה מרגלית, חוקרת במכון

צבא

מתווה גיוס בחורי הישיבות לצבא היה אחת הסיבות להתפזרות הכנסת ה־20 וההליכה לבחירות שהתקיימו באפריל 2019 - ולמעשה, אף גורם משמעותי יותר בהליכה לבחירות של ספטמבר 2019. על שולחן הכנסת ה־20 הונחה הצעת משרד הביטחון (תיקון 25), שנהנתה מתמיכת שר הביטחון לשעבר אביגדור ליברמן. המפלגות החרדיות התנגדו להצעה זו.

צוות המכון ניסח הצעה חלופית המבקשת לקבוע כי יעדי הגיוס של האוכלוסייה החרדית יעוגנו בחקיקה; יבוטל או יצומצם השירות האזרחי; יעוגנו בחקיקה סנקציות כלכליות קהילתיות במקרה של אי־עמידה ביעדי הגיוס; וגיל הפטור משירות צבאי ירד ל־22. כדי לקדם את מתווה המכון קיימו פגישות עם חברי כנסת והשתתפו בדיוני הכנסת בהצעת החוק. נפגשו גם עם צוות הייעוץ המשפטי של משרד הביטחון ומשרד האוצר. חוקרי המכון התראיינו בתקשורת, ובולי,

לקראת סבב הבחירות השני, קיימו שולחן עגול בהשתתפות השר נפתלי בנט (הימין החדש), שאימץ את מתווה המכון; חבר הכנסת עודד פורר (ישראל ביתנו); אלוף (במיל") חבר הכנסת יאיר גולן (העבודה־גשר־מרצ); ואסף וסרצוג מאגף התקציבים במשרד האוצר. בדצמבר, בעקבות חשיפת רשת ב על הטעיה במספרי החרדים המתגייסים לצה"ל, הקים הרמטכ"ל אביב כוכבי ועדה בראשות האלוף (במיל") רוני נומה לבחינת הנושא. הוועדה זימנה את ד"ר גלעד מלאך, ראש תוכנית "חרדים לישראל" במכון, לסקור לפנייה את הצעת המכון. שמחנו מאוד לראות כי הוועדה אימצה את המלצתנו המרכזית, והיא קוראת בדוח שפרסמה בראשית 2020 להורדה הדרגתית של גיל הפטור.

בעקבות המלצות מחקרו של ד"ר אסף מלחי "צבא התעסוקה לחרדים", אשר עוסק בתפקיד השירות הצבאי בשילובם של חרדים בחברה ובכלכלה בישראל, הוקמה מנהלת החרדים הצבאית. מטרתה של המנהלת לשפר את כלל מערכי השירות לאוכלוסייה החרדית ולסנכרן בין כל הגופים העוסקים בהכנת המשתחררים מהשירות לשוק העבודה ולאזרחות.

שולחן עגול לכבוד פרופ' ידידיה שטרן מימין לשמאל: פרופ' ידידיה שטרן, סגן נשיא המכון היוצא, ד"ר אביחי מנדלבלט, היועץ המשפטי לממשלה, יוחנן פלסנר, נשיא המכון

כנס "דמוקרטיה תחת לחץ" בשיתוף עם מכון ברוקינגס אליזט אנגל, חבר הקונגרס האמריקאי

הכנס השנתי של המרכז לביטחון ודמוקרטיה רא"ל (מיל") גדי איזנקוט, יוחנן פלסנר, נשיא המכון

כנס "דמוקרטיה תחת לחץ" בשיתוף עם מכון ברוקינגס מימין לשמאל: ג'ורדנה קטלר, מנהלת מדיניות פייסבוק ישראל, העיתונאית דנה ויס

מוסדות ומשטר

המקומי; ההיבטים הממשליים של הוספת רובד שלטוני אזורי; כלכלה מוניציפלית; ושיטת הבחירות ברשויות המקומיות. ב־2019 התקיימו שלושה מפגשים של הסדנה, שבהם השתתפו חברי מועצות מקומיות, ראשי רשויות, נציגי משרד הפנים וארגוני חברה אזרחית. בשנה הבאה נקיים שלושה מפגשים נוספים ונוציא לאור את קובץ הדיונים וההמלצות.

בשנים האחרונות אנו עדים בדמוקרטיה המערביות בכלל ובישראל בפרט להתגברות השיח הפופוליסטי. שיח פופוליסטי, הן מימין והן משמאל, מתאפיין בהדגשת שיקולים קצרי טווח, בטיעונים המבוססים על רגש ובפשטנות במקום התבססות על ראיות, מורכבות והשלכות ארוכות טווח. התגברות זו של הפופוליזם היא משום איום ממשי על מודל הדמוקרטיה הליברלית כפי שהכרנו עד היום. כדי להעמיק את הבנתנו בסוגיה, ועל מנת לחשוב על כיוונים אפשריים להתמודדות

המכון שם לו למטרה להתמודד עם השחיקה במחויבות המדינה לדמוקרטיה המהותית ולערכיה. בתחום המוסדות והמשטר מאמינו מכוונים להסדרת היחסים בין שלוש הרשויות ולשמירה על עצמאות המוסדות השלטוניים, ובכללם בתי המשפט, הכנסת, הממשלה, הרשויות הרגולטוריות, השלטון המקומי והתקשורת; ולחיזוק המחויבות של מוסדות המדינה ומקבלי ההחלטות להגנה על זכויות אדם, לעקרונות החירות והשוויון ולעקרונות שלטון החוק.

מתוך הבנה שאחד המוסדות הדמוקרטיים החשובים ביותר הוא השלטון המקומי, השקנו השנה בשיתוף פעולה עם משרד הפנים סדנת למידה שמטרתה להעמיק את הידע והתובנות בכל הקשור לדמוקרטיה המקומית. הסדנה עוסקת בסוגיות כגון תנאי העבודה של חברי המועצה ברשויות המקומיות; היחסים בין ראש הרשות למועצה; היחסים בין דרג נבחר לדרג ממונה; הדרכים לשיתוף הציבור בשלטון

כנס בנושא התיקונים הנדרשים בשיטת הממשל עם המרכז הבינתחומי בהרצליה מימין לשמאל: עו"ד רז זנרי, המשנה ליועמ"ש, עו"ד איל יונן, יועמ"ש הכנסת

יום עיון בנושא המאבק באליומות ובכשיטה בחברה הערבית ניצב ג'מאל חכרוש, ראש המנהלת לשיפור שירות המשטרה ביישובים הערביים

כנס בנושא פופוליזם פרופ' יובל שני, סגן נשיא המכון, פרופ' יולי תמיר, שרת החינוך לשעבר

הממשלה וארגוני חברה אזרחית, גיבשה טיוטת הצעה לתיקון חוק הגנת הפרטיות. ב־2020, ולאחר כינונה של ממשלה, נפעל לאימוץ הצעתנו על מנת להצמיד את החקיקה והנורמות בתחום הפרטיות בישראל לכיוון שאליו הולכות הדמוקרטיות המערביות בכלל ואירופה בפרט ועל מנת להתאים את הדין הישראלי למציאות הטכנולוגית. בנובמבר התקיים הכנס השנתי של המרכז לביטחון ודמוקרטיה. השנה עסק הכנס במודל הגיוס הראוי לנוכח השינויים בהרכב המתגייסים לצה"ל ובמשמעויות החברתיות של שינויים אלו; ביחסים בין צה"ל לבין החברה הישראלית; ביחסי הצבא ובית המשפט העליון; ובמנגנון ההכרה בארגוני טרור. בכנס השתתפו הרמטכ"ל לשעבר גדי אייזנקוט; סגן ראש אגף תקציבים במשרד האוצר, אסף וסרצ'וב; ח"כ אלוף (במיל') יאיר גולן (העבודה גשר מרצ); והשופט (בדימוס) אליקים רובינשטיין.

עם התופעה, קיימנו השנה כמה מפגשים בינלאומיים בשיתוף פעולה עם מכון ברוקינגס מושינגטון ועם קרן קונרד אדנאואר מגרמניה. במפגשים השתתפו, בין השאר, חבר הקונגרס אליוט אנגל, חבר ועדת החוץ של הקונגרס האמריקאי; דורית ביניש, נשיאת בית המשפט העליון לשעבר; אמי פלמור, מנכ"לית משרד המשפטים לשעבר; דניאל שפירו, שגריר ארצות הברית בישראל לשעבר; ונבחרי ציבור, עיתונאים ואנשי עסקים מתחום הטכנולוגיה והמידע. ב־15 השנים האחרונות, ההתפתחות הטכנולוגית המהירה יצרה מתח רב בין הזכות לפרטיות לבין פרקטיקות של איסוף ועיבוד מידע אישי, שעליהן מבוססת הכלכלה הדיגיטלית המתחדשת. קבוצת עבודה שהתכנסה במכון בהובלת ד"ר תהילה שוורץ אלטושר, שבה השתתפו מומחים מן האקדמיה ומתעשיית הטכנולוגיה וההייטק, נציגי משרדי

מימין לשמאל: בועז אורדמן, מנכ"ל ארגון רבני ורבותי בית הלל, ענת הופמן, יו"ר ארגון נשות הכותל ומנהלת המרכז הרפורמי לדת ומדינה, יאיר שלג, חוקר במכון

כנס משותף עם "ישראל חופשית" בנושא הבחירות וסוגיות דת ומדינה
ח"כ יאיר לפיד (כחול לבן)

המפגש השמיני של המועצה המייעצת הבינלאומית
הפילנתרופית דונה דובינסקי

העם היהודי בישראל ובתפוצות

ועדת ההיגוי קיימה שלושה ימי עיון לדיון בנייר המדיניות שכתבו חוקרים מהארץ ומחו"ל. הדיונים התפרשו על פני השנה ונערכו בישראל, בז'נווה ובארצות הברית. מלבד חברי ועדת ההיגוי השתתפו בכל יום עיון מומחים מקומיים, אנשי המדיניות של חברות האינטרנט והרשתות החברתיות וכן אנשי פיתוח מתעשיית ההיי-טק. הדילמה שעמדה במרכז הדיונים היא המתח שבין הרצון לשמור על חופש ביטוי כמעט בלתי מוגבל לבין השאיפה שלא לאפשר שיח פוגעני שעלול לעיתים לגלוש לאלימות ופגיעה בחיי אדם. מטרת העבודה המחקרית והדיונים הייתה לייצר תשתית מחקרית לטובת גיבוש כללים שניתנים ליישום במאבק בהסתה ברשתות, אשר ישמשו את חברות האינטרנט ולאחר מכן גם ממשלות שיבקשו לחוקק חוקים בעניין.

השפעה ראשונה של המחקר באה לידי ביטוי בדוח שפרסם לאחרונה הדו"ח המיוחד של האו"ם לחופש דת ואמונה, אחמד שאהיד, שלידו נמסרו עיקרי ההמלצות. הדוח כולל פרק המלצות מיוחד שעוסק

קיומה של מדינת לאום יהודית ודמוקרטית הוא אתגר מתמיד - גם פנימי וגם חיצוני. האתגר הפנימי הוא בעיצוב בלתי פוסק של מדינה, חברה ומרחב ציבורי שמתקיימים בהם זה בצד זה מאפייני זהות יהודיים פרטיקולריים (לאום ודת) ומאפייני זהות דמוקרטיים-ליברליים, מתוך איזון ביניהם. האתגר החיצוני הוא בשימור הלגיטימציה של מדינת ישראל כמדינת הלאום היהודית. לאתגרים אלו מתווסף האתגר הנוגע למעמדה ותפקידה של מדינת ישראל בכל הקשור ליחסים עם העם היהודי בתפוצות.

ב־2019 הובלנו, בשיתוף עם יד ושם, תוכנית מחקר בינלאומית שמטרתה לספק כלים למאבק בביטויי שנאה ברשתות החברתיות. ועדת ההיגוי של התוכנית כללה מומחים בינלאומיים, ובראשה עמד פרופ' יובל שני, סגן נשיא המכון. ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, עמיתה בכירה במכון, הייתה החוקרת הבכירה בצוות החוקרים של התוכנית.

שולחן עגול לכבוד פרופ' ידידיה שטרן פרופ' השופט (בדימוס) אהרן ברק, לשעבר נשיא בית המשפט העליון, ד"ר שוקי פרידמן, מנהל המרכז ללאום, דת ומדינה

כנס בנושא מגילת העצמאות והמחלוקות בחברה הישראלית ד"ר רות קלדרון, ראש עלמא - בית לתרבות עברית

יצחק (בוז"י) ערצוג, יו"ר הסוכנות היהודית, בכנס של המכון

הרב יובל שרלו בכנס בנושא מגילת העצמאות והמחלוקות בחברה הישראלית

במרכז הפיצול הפוליטי שחוותה הציונות הדתית בשנה האחרונה עמדה השאלה המרתקת הזאת: האם הגיע הזמן להשתחרר מכבלי המגזריות ולנסות ולכבוש עמדות הנהגה מתוך פלטפורמות כלליות? הספר "ממשיגים הכשרות לנהג הקטר? הציונות הדתית והחברה הישראלית" שהוצאנו לאור השנה עוסק, בין השאר, בדיוק בסוגיה זו. המאמרים בספר סוקרים את התמורות במעמד של נציגי הציונות הדתית בהנהגת המדינה, בשירות הציבורי, בתקשורת, במשפט, בכלכלה ובצבא. כנס השקת הספר שקיימנו עסק בשאלות כיצד מתיישבת מפלגה מגזרית עם חזון ההנהגה הלאומית, ומהו סדר היום והתכנים שהציונות הדתית רוצה להנחיל לחברה כולה. הכנס הועבר בשידור חי באתר *Jerusalem Post* ובמשתתפים היו: הרב עמיחי אליהו, יו"ר איגוד רבני קהילות; אלישיב רייכנר, עיתונאי "מקור ראשון"; פרופ' חביבה פדיה מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב; ד"ר רות קלדרון ממכללת עלמא וממכון מנדל; הרב בצלאל כהן, ראש ישיבת חכמי לב; והרב אליעזר מלמד, רב היישוב הר ברכה.

בהשפעות של האנטישמיות ושל פשעי שואה אנטישמיים על חופש הדת בעולם. הדוח ממליץ למנות פונקציה בכירה שתפעל מתוך לשכת מזכ"ל האו"ם, שתפקידה יהיה לחבר בין ארגונים יהודיים, ארגוני זכויות אדם וארגונים בינלאומיים אחרים על מנת שיכולו לשתף פעולה בצורה מוצלחת יותר במאבק באנטישמיות. אנו מתכוונים להוסיף ולעמוד בקשר עם מר שאהיד כדי לוודא שצוות פעולה זה, אם אכן יוקם, יקבל את המנדט לעסוק גם בביטויי השנאה וההסתה ברשתות החברתיות על מנת להבטיח סיכויי הצלחה טובים יותר.

בהמלצת המכון ובלחץ חברי כנסת פרסמה הרבנות הראשית את טיוטת הכללים שגיבשה לצורך הכרה בגיורים שנעשו בחו"ל. הפרסום המוקדם חשוב ומאפשר לציבור להגיב על הכללים המתגבשים, אך הטיוטה שפורסמה מעלה חשש כבד לפגיעה אפשרית ביהדות התפוצות, בזרמים השונים ואפילו ברבנים אורתודוקסים. אנו פועלים מול הרבנות הראשית לתיקון הכללים.

מימין לשמאל: פרופ' תמר הרמן, המנהלת האקדמית של מרכז גוטמן, נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין, יוחנן בלסנר, נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה

הגשת מדד הדמוקרטיה הישראלית 2019 לנשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין

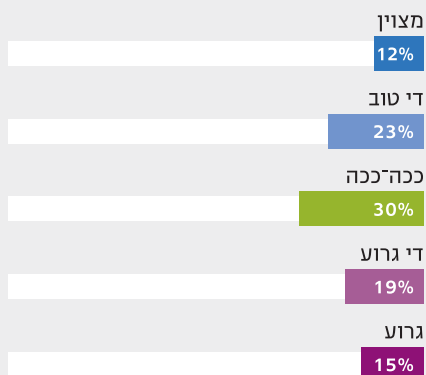
מדד הדמוקרטיה הישראלית 2019

בשנה שבה הותקפו מוסדות אכיפת החוק ומערכת המשפט בעוצמות שלא ידענו בעבר, שמחנו לראות כי האמון בבית המשפט העליון לא נפגע ואף התחזק קלות (בשל עלייה משמעותית באמון שרוחש לו הציבור הערבי). עם זאת, הירידה ברמת האמון בבית המשפט העליון בקרב מי שמגדירים עצמם אנשי ימין, צריכה להדאיג את כולנו.

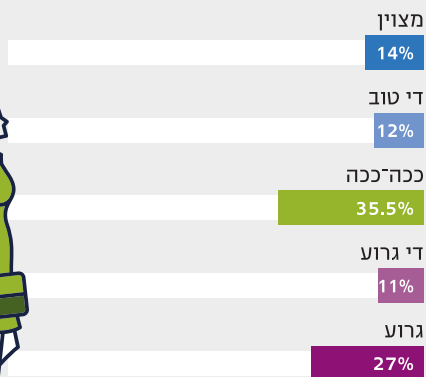
מחקר דעת הקהל המקיף והוותיק ביותר העוסק בדמוקרטיה הישראלית ובסוגיות שמטרידות את אזרחי ישראל. מדי שנה אנו שואלים מעל 1,000 נשאלים, שהם מייצג של החברה הישראלית, סדרת שאלות עומק על מצבה של הדמוקרטיה, על האמון שהם רוחשים למוסדות המדינה ועל המתחים המרכזיים המפלים את כולנו. בשנת 2019 עורר מדד האמון במוסדות את הסקרנות הרבה ביותר:

מצב הדמוקרטיה בישראל

יהודים

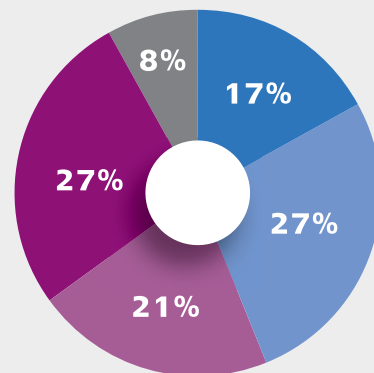

ערבים

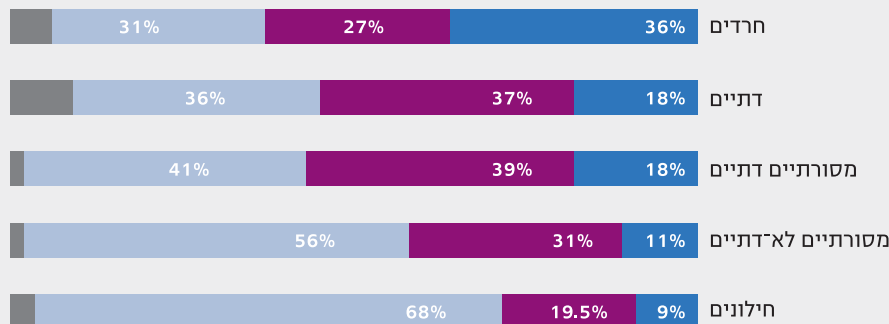

מצבה של מערכת המשפט

בתי משפט מתייחסים באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם (כלל הציבור)

בתי משפט **אינם** מתייחסים באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם (לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני)

האם החברה היהודית בישראל הופכת לחילונית יותר או לדתית יותר או שאין שינוי?

(לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני)

מפגש המועצה המייעצת הבינלאומית

מפגש המועצה המייעצת הבינלאומית | ברני מרכוס, יו"ר בינלאומי של המכון, השופטת רחלי סילברמן אבלה, שופטת בית המשפט העליון בקנדה

מפגש המועצה המייעצת הבינלאומית | פרופ' גברילה שלו, לשעבר שגריר ישראל באו"ם, ד"ר ג'סי פרס, סגן נשיא המכון, נסרין חדאד חאג' יחיא, מנהלת התוכנית ליחסי ערבים-יהודים במכון

המועצה המייעצת הבינלאומית

יו"ר המועצה המייעצת פרופ' גרהרד קספר; שופט בית המשפט העליון לשעבר סלים ג'ובראן; נשיאת בית המשפט העליון לשעבר דורית ביניש; שופטת בית המשפט העליון הקנדי רוזלי סילברמן אבלה; מרטין אינדיק, לשעבר שגריר ארצות הברית בישראל וסגן נשיא מכון ברוקינגס; והפילנתרופים ברני מרכוס, דונה דובינסקי וסטייסי שוסטרמן.

באפריל 2019 קיימנו את המפגש השמיני של המועצה המייעצת הבינלאומית של המכון. המפגש נערך בניו יורק, מייד לאחר הבחירות בישראל, וחברי המועצה דנו בו באתגרים שאיתם מתמודדת מדינת ישראל. חוקרות המכון ד"ר נסרין חדאד חאג' יחיא וד"ר נחומי יפה הציגו לפני חברי המועצה, כל אחת מנקודת מבטה, את המאמצים לשילוב נכון של החברה הערבית והחברה החרדית בכלכלה ובמרחב הציבורי הישראלי. עוד קיימה המועצה דיון באתגרי הדמוקרטיה הליברליות ובייחוד האתגר שהפופוליזם הגואה מציב לפנייהן. בכמה מהדיונים השתתפו גם שגריר ישראל באו"ם דני דנון וקונסול ישראל בניו יורק דני דיין. חברי המועצה שהשתתפו (רשימה חלקית):

העושים במלאכה

הנהלה

יוחנן פלסנר
נשיא

ד"ר ישי (ג'סי) פרס
סגן נשיא לפיתוח ואסטרטגיה

פרופ' קרנית פלוג
סגנית נשיא למחקר

פרופ' יובל שני
סגן נשיא למחקר

מנהלי מרכזים

דפנה אבירם ניצן
המרכז לממשל וכלכלה

ד"ר שוקי פרידמן
המרכז ללאום, דת ומדינה

פרופ' עמיחי כהן
המרכז לביטחון ודמוקרטיה

פרופ' תמר הרמן
מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן
מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות

פרופ' מוסטפא כבהא
המרכז לערכים ומוסדות דמוקרטיים

פרופ' עמיחי כהן
המרכז לביטחון ודמוקרטיה

פרופ' יותם מרגלית
המרכז לממשל וכלכלה

פרופ' טליה פישר
המרכז ללאום, דת ומדינה

פרופ' יובל פלדמן
המרכז לממשל וכלכלה

פרופ' מרדכי קרמניצר
המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים

פרופ' גדעון רהט
המרכז לממשל וכלכלה

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
המרכז לערכים ומוסדות דמוקרטיים

פרופ' ידידיה שטרן
המרכז ללאום, דת ומדינה

פרופ' איתן ששינסקי
המרכז לממשל וכלכלה

ראשי תוכניות וראשי פרויקטים

עו"ד עדנה הראל פישר
הפרויקט למאבק בשחיתות

ד"ר נסרין חדאד חאג'י-יחיא
התוכנית ליחסי יהודים-ערבים

פרופ' עמיחי כהן
התוכנית לביטחון לאומי ודמוקרטיה

ד"ר גיא לוריא
התוכנית להגנה על מוסדות דמוקרטיים

ד"ר גלעד מלאך
התוכנית "חרדים בישראל"

ד"ר עמיר פוקס
התוכנית להגנה על ערכים דמוקרטיים

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
התוכנית לדמוקרטיה בעידן המידע
התוכנית לרפורמות במדיה

עו"ד טליה שטיינר
התוכנית למידתיות בקבלת החלטות

ד"ר אסף שפירא
התוכנית לרפורמות פוליטיות

המועצה המייעצת הבינלאומית

ג'ורג' שולץ | The Hon. George P. Shultz
יו"ר של כבוד, מזכיר המדינה לשעבר של ארצות הברית

פרופ' גרהרד קספר | Prof. Gerhard Casper
יו"ר, הנשיא לשעבר של אוניברסיטת סטנפורד

אליוט אברמס | Elliott Abrams
עמית בכיר, Council on Foreign Relations, ארצות הברית

ד"ר מרטין אינדיק | Dr. Martin Indyk
סגן נשיא מכון ברוקינגס והשגריר לשעבר של ארצות הברית בישראל

אן אפלבוּם | Anne Applebaum
פובליציסטית ב־The Washington Post, ארצות הברית

פרופ' ורנון בוגדנור | Prof. Vernon Bogdanor
אוניברסיטת קינגס קולג', לונדון

השופטת (בדימוס) דורית ביניש
נשיאת בית המשפט העליון לשעבר, ישראל

השופט סטיבן ברייר | Justice Stephen Breyer
שופט בית המשפט העליון, ארצות הברית

השופט (בדימוס) סלים ג'ובראן | Justice (ret.) Salim Joubran
שופט בית המשפט העליון לשעבר, ישראל

פרופ' איימי גוטמן | Prof. Amy Gutmann
נשיאת אוניברסיטת פנסילבניה, ארצות הברית

ד"ר ג'וזף ג'ופי | Dr. Josef Joffe
עורך ומו"ל Die Zeit, גרמניה

פרופ' רונלד דניאלס | Prof. Ronald Daniels
נשיא אוניברסיטת ג'ונס הופקינס, ארצות הברית

פרופ' משה הלברטל
מכון שלום הרטמן והאוניברסיטה העברית בירושלים, ישראל

פרופ' מייקל וולצר | Prof. Michael Walzer
אוניברסיטת פרינסטון, ארצות הברית

פרופ' רוברט מנווקין | Prof. Robert Mnookin
אוניברסיטת הרווארד, ארצות הברית

פרופ' כריסטוף מרקשיס | Prof. Dr. Christoph Marksches
נשיא אוניברסיטת הומבולדט לשעבר, גרמניה

השופט אברהם סופר | Judge Abraham Sofaer
עמית מחקר במכון הובר שבאוניברסיטת סטנפורד, ארצות הברית

ברט סטיבנס | Bret Stephens
פובליציסט ב־The New York Times, ארצות הברית

השופטת רוזלי סילברמן אבלה | Justice Rosalie Silberman Abella
שופטת בית המשפט העליון, קנדה

פרופ' ארווין קוטלר | Hon. Irwin Cotler
שר המשפטים לשעבר, קנדה

פרופ' יהודה ריינהרץ | Prof. Jehuda Reinharz
נשיא קרן מנדל ולשעבר נשיא אוניברסיטת ברנדייס, ארצות הברית

פרופ' גבריאלה שלו
נשיאת המכללה האקדמית אונו ושגרירת ישראל לשעבר באו"ם, ישראל

הוועד המנהל

אמיר אלשטיין
יו"ר

פרופ' ורד וניצקי־סרוסי
המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

חן ליכטנשטיין
מנכ"ל אדמה פתרונות לחקלאות בע"מ

מזל מועלם
אל־מוניטור וערוץ הכנסת

סלי מרידור
יו"ר בינלאומי, קרן ירושלים

אבי פישר
יו"ר ומנכ"ל "כלל תעשיות"

אביעד פרידמן
מנכ"ל מוסט נכסים ויו"ר החברה למתנ"סים

ד"ר מיכל צור
מייסדת שותפה ונשיאה, Kaltura

יוסי קוצ'יק
יו"ר "קוצ'יק - יזמות ניהול וייעוץ בע"מ"

עימאד תלחמי
מנכ"ל ומייסד באבקום סנטרס

שותפים לעשייה

מיטבים

אמיר אלשטיין, ישראל

דוריס ומורי ארקין, ישראל

מיכאל פדרמן, ישראל

יונתן קולבר, ישראל

משפחת קראסו, ישראל

S. Daniel Abraham
(USA)

Isaac K. Fisher & Lourdes Suarez
(USA)

Rosalinde & Arthur Gilbert
Foundation (USA)

Lisa & Douglas Goldman Fund
(USA)

Mayberg Foundation
(USA)

Joel Simkhai
(USA)

Eddie and Jules Trump Family
Foundation (USA)

Prof. Andrew Viterbi
(USA)

Social Venture Fund for Jewish-Arab
Equality & Shared Society
(USA)

UJA Federation of Greater Toronto

מייסדים

Marcus Foundation (USA)

שותפים

William Davidson Foundation (USA)

תומכים

קרן דליה ואלי הורביץ, ישראל

סטארט-אפ ניישן סנטרל, ישראל

עמותת צורים - יוצרים מציאות, ישראל

פרופ' אמנון שעשוע, ישראל

תובנות, ישראל

Barer Family Foundation (USA)

Russell Berrie Foundation (USA)

Donna Dubinsky & Leonard Shustek
Family Fund (USA)

Raymond Frankel Foundation (USA)

Diane & Guilford Glazer Foundation
(USA)

Joan and Irwin Jacobs Fund (USA)

Karev Foundation, Inc. (USA)

Vanguard Charitable (USA)

Charles & Lynn Schusterman Family
Foundation (USA)

ידידים

עמותת אלומה, ישראל

איל וולדמן, ישראל

מיכאל מורגן, ישראל

מפעל הפיס, ישראל

Aronson Family Foundation
(USA)

Alisa and Daniel Doctoroff
(USA)

Mr. and Mrs. Thomas L. Friedman
(USA)

Fromm-Lurie Philanthropic Fund
(USA)

Peter Joseph
(USA)

שותפים מוסדיים

קרן קונרד אדנאואר

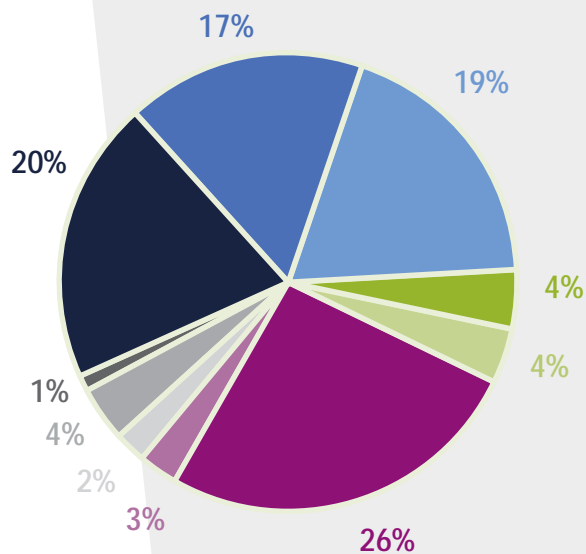
הקרן האירופית למחקר

דוחות כספיים

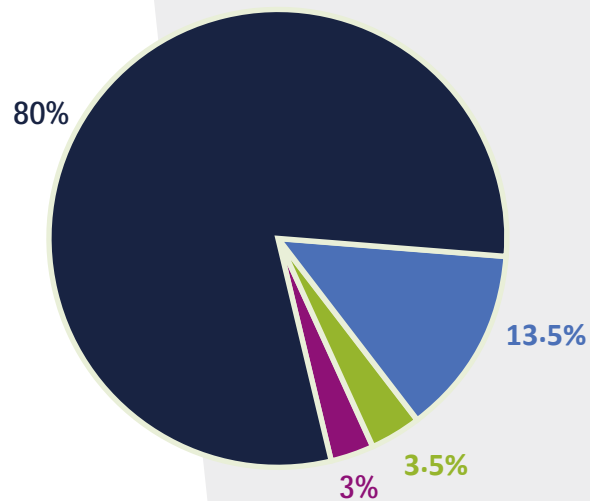
תחזית הוצאות נכון ליום 15.12.2019

%	\$	
20	2,057,007	המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים
17	1,711,736	המרכז ללאום, דת ומדינה
19	1,902,978	המרכז לממשל וכלכלה
4	412,765	המרכז לביטחון ודמוקרטיה
4	462,025	מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות
26	2,646,209	תקשורת, שיווק, כנסים ויישום
3	321,683	הוצאה לאור
2	181,501	פיתוח
4	377,062	מחשוב ותמיכה טכנולוגית
1	155,944	מינהלה
100	10,228,910	סך הכול הוצאות

תחזית הכנסות נכון ליום 15.12.2019

%	\$	
80	9,990,608	קרנות ותרומות פרטיות מארצות הברית
13.5	1,660,846	קרנות ותרומות פרטיות מישראל
3.5	424,697	הקרן האירופית למחקר (ERC)
0.0	5,536	פרויקטים משותפים עם מוסדות
3	381,969	תמלוגים, הרצאות ושונות
100	12,463,656	סך הכול הכנסות

* הנתונים לפני דוח רואי חשבון

עיצוב הסדרה: לוטה עיצובים

גרפיקה: שפרה זקס

כתיבה ועריכה: ארנון מאיר ודורון סלע

עריכת הטקסט: תמר שקד

צילום: מיכל פתאל, דניאל חנוך, נעם מוסקוביץ, יותם רוני, עודד אנטמן

אינפוגרפיקה: דנה ברגר

הדמסה: גרפוס פרינט, ירושלים

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר)

נדפס בישראל, 2020

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ירושלים

www.idi.org.il | info@idi.org.il | 02-5300-888

המכון הישראלי
לדמוקרטיה